

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

АБРАМОВА ГАННА АНАТОЛІВНА

УДК

**РОЗВИТОК ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО МОЛОДІ З
ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ**

спеціальності 231 – «Соціальна робота»

АФТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи

Миколаїв – 2019

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
ЧУБУК Руслан Валентинович
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Рецензент: доктор політичних наук, професор
ЄВТУШЕНКО Олександр Нікіфорович
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Захист відбудеться 27 лютого 2019 року о 10.00 на засіданні кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасних глобалізаційних змін та економічних реформувань суспільства в Україні, у світі відбувається загальна тенденція до об'єднання людей доброї волі для вирішення важливих проблем соціально-психологічної інтеграції та адаптації різних категорій дітей, молоді, дорослих. Сучасне громадянське суспільство не можна уявити без активного залучення всіх своїх членів до різних видів діяльності, поваги прав і свобод кожної окремої людини, забезпечення необхідних гарантій безпеки життя, свобод, справедливості та рівноправності.

Проблеми людей з особливими потребами є одними із нагально-важливих і не вирішених досі. Позитивне ставлення до громадян з особливими потребами, повага до їхніх прав, свобод і гідності – це пріоритетне завдання толерантного суспільства.

Толерантність у сучасних умовах є яскравим показником рівня демократії держави та однією з умов її розвитку. На підставі принципів толерантності людині має бути забезпечений соціальний захист, надані можливості та сприятливі умови, які дозволяли б їй бути здоровою, нормально розвиватися у фізичному, розумовому, моральному, духовному та соціальному відношеннях, в умовах свободи та гідності.

Проте, сучасна реальність констатує, що багато дітей, молоді та дорослих з обмеженими фізичними можливостями, не мають необхідних умов для розвитку, інтеграції та адаптації в суспільство, тому не можуть реалізовувати свої конституційні права.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), лише 20 % народжених дітей вважаються умовно-здоровими, інші – страждають порушеннями психофізичного розвитку, або знаходяться в стані не визначеної хвороби. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває питання про об'єднання зусиль усієї людської спільноти з метою покращення умов інтеграції та адаптації людей з особливими потребами до соціуму.

Водночас, важливо зазначити, що окрім матеріально-технічного забезпечення, люди з обмеженими фізичними можливостями потребують загального толерантного ставлення як до стану їхнього здоров'я, що пов'язане з особливими потребами та як до соціальної групи суспільства, в якій є чимало своїх проблем.

Освіта є однією із найвагоміших і найбільш проблемних сфер в житті людей з обмеженими можливостями. Саме освіта є індикатором великої кількості різних проблем суспільства. Люди з особливими потребами потребують визнання своїх прав, інтересів, потреб, надання допомоги у процесі навчання та вибору професійної діяльності. Отож, впровадження в Україні процесу інклюзивного навчання дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями є не лише відображенням часу, але й свідченням того, що зроблено ще один крок до забезпечення прав дітей з особливими потребами на отримання якісної освіти. До того ж, важливого значення набуває інклюзивне навчання, оскільки передбачає спільне навчання осіб із порушеннями психофізичного розвитку з їх однолітками у звичайних школах або ВЗО.

Протягом останнього десятиліття проблеми виховання толерантного ставлення до людей з особливими потребами, їх реабілітації та соціалізації до суспільного життя були предметом досліджень багатьох вчених (В. Бондар, І. Зверева, К. Островська, О. Савченко, О. Столяренко, А. Шевчук та ін.).

Водночас важливо зазначити, що інтеграція передбачає пристосування дітей із психічними і фізичними розладами до вимог всієї системи освіти, яка практично залишається незмінною і не пристосованою для навчання цієї категорії, то саме інклюзія полягає в адаптації системи освіти до потреб дитини з особливими потребами. Проблеми соціально-психологічної та професійної інтеграції та адаптації розроблялися вченими з таких напрямів: професійне самовизначення особистості (Е. Клімов, В. Поляков, М. Пряжніков, та ін.), професійне становлення (А. Бодалев, А. Деркач, Е. Зеєр, А. Маркова та ін.), соціальна і професійна адаптація особистості (Б. Ананьєв, А. Петровський та ін.), аспекти професійної адаптації (Я. Гальперін, О. Жданов, Е. Таранов, та ін.).

Аналіз наукової літератури, досліджень науковців та вивчення нормативно-правової бази щодо професійної соціалізації осіб з особливими потребами дозволили виокремити протиріччя між:

1) запитами суспільства та працедавців на підготовку професійно-компетентних і конкурентоздатних фахівців (в тому числі з особливими потребами) та недостатньою підготовкою таких фахівців;

2) затребуваністю осіб з особливими потребами на ринку праці та необхідністю їхньої професійної адаптації в умовах інклюзивного навчання;

3) необхідністю створення оптимальних організаційних і соціально-психологічних умов для професійного самовизначення молоді з особливими потребами та недостатнім рівнем впровадженням інноваційних навчально-виробничих технологій в освітній процес.

Відповідно до актуальності окреслених проблем, враховуючи їхню актуальність, недостатню наукову розробленість, соціальну і практичну значущість – було обрано тему магістерської роботи **«Розвиток толерантного ставлення до молоді з особливими потребами»**.

Об'єктом дослідження виступає толерантність як соціально-психологічний феномен.

Предметом дослідження розвиток толерантного ставлення до молоді з особливими потребами.

Метою даної роботи є визначення рівня сформованості толерантного ставлення до молоді з особливими потребами.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні **завдання**:

- розглянути соціальну ізоляцію та соціальну інтеграцію людей з особливими потребами;
- охарактеризувати соціальну інклюзію як базовий підхід інтеграції до толерантного суспільства;
- обґрунтувати толерантність як вимір вищого аксіологічного порядку;
- визначити рівень толерантності студентів до молоді з особливими потребами;

- провести впровадження тренінгової програми як інструменту формування толерантного ставлення студентів до молоді з особливими потребами.

Методи дослідження. Матеріал викладений у логічній послідовності та завершеності. Це стало можливим внаслідок застосування хронологічно-проблемного принципу і логічно-аналітичного методу. Робота побудована за хронологічно-проблемним принципом. В роботі використовувалися методи, за допомогою яких здійснювалося дослідження: а) загальнонаукові методи (індукція, дедукція, синтез, конкретизація); б) емпіричні методи дослідження (аналіз наукової літератури, бесіда, анкетування).

База дослідження. Дослідження проводилось в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили серед студентів спеціальності «Соціальна робота».

Наукова новизна. Наукова новизна полягає у впровадженні спеціальної тренінгової програми як інструменту розвитку толерантного ставлення студентів до молоді з особливими потребами.

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні сутності і змісту понять соціальної ізоляції та соціальної інтеграції людей з особливими потребами; охарактеризовано соціальну інклюзію як базовий підхід інтеграції до толерантного суспільства; обґрунтовано толерантність як вимір вищого аксіологічного порядку.

Практичне значення роботи полягає в тому, що в роботі визначено рівень толерантності студентів до молоді з особливими потребами; проведено впровадження тренінгової програми як інструменту формування толерантного ставлення студентів до молоді з особливими потребами.

Результати даного дослідження знайшли впровадження не лише в освітньому середовищі ВЗО, але й в діяльності органів державної влади, а саме в Миколаївській районній раді Миколаївської області (Довідка про впровадження №___ від _____ 2019 р.). Матеріали дослідження можуть бути використані у школах, ВЗО, інших освітніх закладах; студентами при підготовці до занять, написанні рефератів, курсових і кваліфікаційних робіт тощо.

Структуру магістерської роботи побудовано відповідно до логіки та послідовності наукового дослідження. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 78 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми магістерської роботи; визначено об'єкт та предмет, мету, завдання; розкрито методи, базу дослідження, наукову новизну, теоретичну і практичну значущість отриманих результатів; показано апробацію результатів.

У першому розділі **«Теоретичні засади соціальної інклюзії молоді з особливими потребами»** проаналізовано такі основні поняття, як «Соціальна ізоляція людей з інвалідністю», «Соціальна інтеграція», «соціальна діяльність», «молодь», «молодіжне середовище», охарактеризовано сутність і зміст соціальної ізоляції людей з інвалідністю. Розкрито основні методи, проаналізовано причини та особливості соціальної ізоляції в Україні. Визначено мету соціальної інтеграції, яка полягає у створенні «суспільства для всіх», у якому кожна особистість має права та обов'язки і покликана відігравати у житті цього суспільства активну роль. Розглянуто соціальну інклюзію як базовий підхід інтеграції до толерантного суспільства. Викладене актуалізує необхідність впровадження у сучасному суспільстві технологій розвитку толерантного ставлення до молоді з особливими потребами.

Соціальна ізоляція людей з інвалідністю означає відсутність умов для реалізації їхніх прав, в першу чергу, на освіту, працевлаштування, індивідуальну мобільність, охорону здоров'я, участь у політичному та громадському житті, на доступ до ресурсів та послуг. Однією із причин соціальної ізоляції для людей з інвалідністю може бути недоступність для проїзду в громадському транспорті, що унеможливорює проїзд до роботи, до місця проведення тренінгу, до центру з працевлаштування, до медичної установи, до розважального центру тощо.

Соціальна інтеграція представляє собою процес перетворення порівняно самостійних, мало пов'язаних між собою об'єктів (індивідів, груп) у єдину, цілісну систему, що характеризується узгодженістю та взаємозалежністю її частин на основі загальних цілей та інтересів. Мається на увазі: встановлення оптимальних зв'язків між соціальними інститутами, групами, гілками влади та управління. Соціальна інтеграція передбачає пристосування молодих людей із психічними і фізичними розладами до вимог всієї системи освіти, яка практично залишається незмінною і не пристосованою для навчання цієї категорії, то саме соціальна інклюзія полягає в адаптації системи освіти до потреб дитини з особливими потребами.

Основна ідея інклюзивної освіти: від інтеграції в навчальному закладі до інтеграції в суспільство. При цьому інноваційним стало те, що на зміну спеціалізованому навчанню прийшли нові форми отримання освіти дітей та молоді – інтеграція та інклюзія, завдяки яким діти та молодь з особливими потребами мають можливість перейти на навчання зі спеціалізованих шкіл до масових. Інклюзія освіти означає надання шансу на розкриття кожної особистості за допомогою освітньої програми, яка відповідає її здібностям.

Нагальна необхідність впровадження інклюзивної освіти в Україні пов'язана, насамперед, з тим, що число дітей та молоді, які потребують корекційного навчання, неухильно зростає. До того ж, вивчення досвіду європейських країн свідчить про те, що позитивний вплив інклюзивної освіти відбувається не лише на дітей з особливими потребами, але й на всіх учасників освітнього процесу.

У другому розділі **«Толерантне ставлення до молоді з особливими потребами як ціннісно-поведінкова складова особистості»** – розглянуто поняття «толерантність» як вимір вищого аксіологічного порядку, оскільки саме аксіологія повертає філософське і соціогуманітарне пізнання до аналізу феноменів особистості та індивідуальності; «людського в людині»; сенсів і виправдань людського буття, його ідеалів та імперативів. Визначено стадії розвитку толерантності. Проаналізовано процес впровадження інклюзивної

освіти в Україні та зарубіжних країнах (США, Канада, Великобританія, Австрії, Італії, Бельгії, Швеції, Німеччини). Визначено позитивні аспекти (можливості), для дитини, батьків та суспільства, які надає впровадження інклюзивної освіти. Передбачено умови психологічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами; проведення психосоціальних і педагогічних заходів.

Доведено, що толерантність є необхідною умовою спілкування; оскільки від рівня сформованості толерантності кожного з нас залежить культурний і моральний розвиток суспільства. Тільки вихована, стримана, доброзичлива, духовно-збагачена особистість може бути толерантною людиною. Людиною, яка завдяки толерантному спілкуванню, поважливому ставленню прагне зробити свій вклад в покращення життя оточуючих; бере активну участь в організації заходів, що спрямовані на інноваційні зміни, не боїться наполегливої праці для розбудови достойного майбутнього. Така людина творить добро, сповідуючи високі моральні цінності, яких потрібно дотримуватися та усвідомлює певні межі, яких не можна порушувати.

Розвиток толерантності передбачає не тільки повагу до інших і визнання рівності прав, але й відмову від примусового та гнітючого домінування іншими, вербального або фізичного насильства, шантажу або цькування психологічного характеру тощо. Важливо, що розвиток толерантності є першим ступенем не тільки до запобігання, але й до подолання стереотипів і конфліктів. Доброзичливий діалог, безпосередній контакт є кращими джерелами інформації про інших, реальний шлях духовного і культурного зближення, інструмент для розв'язання багатьох проблем.

Робота зі студентами з особливими потребами охоплювала великий спектр таких проблем як: низька самооцінка, невпевненість в собі; тривожність, наявність страхів; труднощі процесу комунікації; нестабільність психоемоційного стану; розбалансування саморегуляції; дезадаптація; почуття залежності від оточуючих людей; почуття безнадійності, приреченості та ін. У зв'язку з цим, під час супроводу проводилися необхідні психосоціальні та педагогічні заходи.

Важливим виховним завданням виступає формування толерантної свідомості особистості, що формує механізми толерантної поведінки і толерантних відносин, навички міжкультурної взаємодії; сприяє створенню умов для рефлексії змін, які відбуваються у молоді з особливими потребами та проведенню систематичного аналізу взаємин у колективі, родині, соціумі.

Заходи корекційного спрямування під час проведення психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами включали: систему методик, що спрямовані на корекцію особистісних проявів поведінки та розвиток особистості студента за допомогою спеціальних засобів психологічної корекції (індивідуальні корекційні заняття, тренінги, ділові ігри). Під час роботи зі студентами з особливими освітніми потребами у межах групової роботи з метою корекції поведінки та особистісних проявів використовували тренінги: спілкування; ефективної соціальної взаємодії; підвищення впевненості в собі; зниження тривожності; розвитку навичок емоційної саморегуляції; креативності; асертивності; самоствердження; особистісного росту та ін.

Проведення консультаційної роботи здійснювалося шляхом надання індивідуальних консультацій зі студентами з інвалідністю з метою вирішення особистісних проблем та забезпечено дотримання принципів психологічного консультування: принципу добровільності (студент усвідомлює наявність проблеми, намагається її розв'язати і вірить, що йому в цьому допоможе соціальний працівник); принципу діалогічного характеру взаємодії (консультування проходить у формі діалогу); принципу орієнтації на норми і цінності людини (соціальний працівник не займається вихованням, не насаджує свої цінності, не критикує); принципу конфіденційності (інформація, отримана під час консультації, не може бути розголошена без згоди студента; принципу розмежування особистих та професійних стосунків.

Забезпечення психологічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами є невід'ємною частиною розвитку сучасної вищої освіти. Допомога в адаптації студентів з інвалідністю до умов навчання, надання їм підтримки

можуть відбуватися лише шляхом організації супроводу їх навчання та дотримання основних принципів гуманістичної педагогіки та психології. Успішній інтеграції студентів з особливими освітніми потребами в колектив вищого закладу освіти сприятимуть впровадження інтегрованого навчання, взаємодія основних складових процесу інтегрування; активна участь самих студентів у процесі інтегрування; організація взаємодії суб'єктів педагогічного процесу в умовах сприятливого мікроклімату, що забезпечує взаєморозуміння, довіру, визнання і пошану кожної особистості. Планомірний та системний супровід студентів з особливими освітніми потребами забезпечує формування позитивної «Я-концепції», успішної соціалізації та інтеграції в студентське середовище вищого закладу освіти.

У третьому розділі **«Визначення рівня толерантності студентів до молоді з особливими потребами»** – проведено опитування серед студентів спеціальності «соціальна робота» Чорноморського національного університету імені Петра Могили за двома блоками: за блоком А щодо їх ставлення до молоді з особливими потребами, а за блоком Б – використовували анкету Бойка з метою визначення рівня загальної толерантності респондентів.

Дані, одержані при визначенні рівня толерантності студентів до молоді з особливими потребами шляхом анкетування за двома блоками виявили:

1) за блоком А – високий рівень упередженості студентів щодо людей з особливими потребами; необізнаність і стереотипність мислення. Висновок: провести інформаційно-просвітницьку роботу зі студентами по спростуванню заявлених упереджень; організувати систему занять по програмі тренінгів.

2) за блоком Б – середні арифметичні показники у жінок і чоловіків дещо перевищували бажані межі, що означало також про наявність упередженості і нетерпимості серед студентів соціальної роботи до молоді з особливими потребами. Висновок: необхідність проведення інформаційно-просвітницьких тренінгів зі студентами спеціальності «соціальна робота» щодо зменшення рівня нетерпимості в цілому та спростуванню упереджень до життя і місця в суспільстві людей з особливими потребами.

Кожна програма тренінгу представляла собою сукупність активних методів практичної психології та педагогіки, які використовувалися з метою формування навичок самопізнання та саморозвитку. Заняття за програмами тренінгів дозволяли виявити поведінкові стереотипи, деструктивні форми поведінки та отримати позитивні результати (у плані розвитку особистості) шляхом формування адекватних змін.

Експериментальне впровадження спеціально-розробленої тренінгової програми як інструменту формування толерантного ставлення студентів до молоді з особливими потребами було представлено в комплексній спеціально-розробленій тренінговій програмі, що складалася з декількох блоків тренінгів, метою яких було:

Мета програми адаптаційного тренінгу полягала у тому, щоб: допомогти майбутнім соціальним працівникам включитися у нове середовище, що відрізняється від звичного для них способу життя; створити сприятливі умови для соціальної та психологічної адаптації до навчання у вищому закладі освіти, у результаті якої студенти навчаються самостійно формулювати особистісні та професійні плани, вибудовувати перспективу власного майбутнього тощо.

Актуальність розробки і застосування соціально-психологічного тренінгу «Я розвиваю асертивність» обумовлена наявністю негативних соціальних явищ у суспільстві та вимог, які пред'являються до молоді при її вступі у самостійне життя. Цей тренінг був зорієнтований як на кінцевий результат, так і на динаміку процесу саморозвитку. Він повинен був стати для учасників подією, яка дала б можливість змінити їхнє світосприйняття, розширити власні життєві уявлення і можливості.

Соціально-педагогічний тренінг «Я вдосконалюю себе» мав на меті: сприяти адаптації майбутнього соціального працівника до роботи у молодіжному середовищі; сформувати у нього впевненість в обраній спеціальності, навчити діяти та спілкуватися зі студентами і колегами, стимулювати бажання постійно підвищувати свій професійний рівень,

активізувати творчий потенціал, виробити і розвивати навички інтерактивних методик та їхніх комунікативних умінь тощо.

Мета комунікативного тренінгу полягала в: опануванні учасниками прийомів ефективного спілкування; підвищенні комунікативної компетентності; формуванні здатності усвідомлювати себе в процесі міжособистісного спілкування; визначенні особливостей особистості, які впливають на якість комунікативного процесу; формуванні професійно-важливих комунікативних якостей; виробленні індивідуальних комунікативних стратегій.

В основу концепції тренінгу емоційної саморегуляції та самоконтролю покладено уявлення про те, що тренінг повинен допомогти включити студентів у нові умови, що виходять за межі їх звичного способу життя, сформувані необхідні професійно-важливі якості для успішної побудови навчально-професійної діяльності. Після тренінгу його учасники повинні вміти застосовувати отримані знання та уміння в своїй професійній діяльності. Мета тренінгу полягала у створенні сприятливих умов для формування важливих професійних якостей, таких як емоційна саморегуляція та самоконтроль під час навчання у ВЗО.

Мета тренінгу емпатії та сенситивності полягала у створенні сприятливих умов для формування важливих професійних якостей, таких як емпатія та сенситивність під час навчання у ВЗО, у результаті якої студент зможе самостійно вибудовувати перспективу власного майбутнього, формулювати професійні плани та використовувати набуті знання та уміння в професійній діяльності.

Для визначення результативності експериментального дослідження, після проведення тренінгової програми було проведено повторне дослідження рівня толерантності студентів, які пройшли тренінги. Дані засвідчили, що проведена інформаційно-просвітницька і тренінгова робота з респондентами дала позитивний результат; негативні установки у студентів зменшились, або зовсім зникли. Відбулося зниження рівня нетерпимості як загального, так і до осіб з обмеженими можливостями.

Отже, така методика може ефективно використовуватись і в інших групах, оскільки загальне позитивне відхилення складає 13,5 %. Таким чином, розроблена нами тренінгова програма, яка складалася із сукупності програм тренінгів по формуванню і розвитку толерантності, є дієвим інструментом у подоланні нетерпимості, а відтак, підвищенню рівня толерантності студентів.

Для визначення результативності експериментального дослідження, після проведення тренінгової програми було проведено повторне дослідження рівня толерантності студентів, які пройшли тренінги. Дані засвідчили, що проведена інформаційно-просвітницька і тренінгова робота з респондентами дала позитивний результат і негативні установки у студентів зменшились, або зовсім зникли. Відбулося зниження рівня нетерпимості як загального, так і до осіб з обмеженими можливостями. Отже, така методика може ефективно використовуватись і в інших групах, оскільки загальне позитивне відхилення складає 13,5 %. Таким чином, спеціально-розроблена тренінгова програма, яка складалася із сукупності програм тренінгів по формуванню і розвитку толерантності, є дієвим інструментом у подоланні нетерпимості, а відтак, підвищенню рівня толерантності студентів.

У висновках викладено результати дослідження, **основні з них такі:**

Соціальна ізоляція людей з особливими потребами означає відсутність умов для реалізації їхніх прав, в першу чергу, на освіту, працевлаштування, індивідуальну мобільність, охорону здоров'я, участь у політичному та громадському житті, на доступ до ресурсів та послуг.

Соціальна інтеграція передбачає пристосування молодих людей із психічними і фізичними розладами до вимог всієї системи освіти, яка практично залишається незмінною і не пристосованою для навчання цієї категорії, то саме соціальна інклюзія полягає в адаптації системи освіти до потреб дитини з особливими потребами.

Основна ідея інклюзивної освіти: від інтеграції в навчальному закладі до інтеграції в суспільство. Інклюзія освіти означає надання шансу на розкриття кожної особистості за допомогою освітньої програми, яка відповідає її

здібностям. Саме освіта є індикатором великої кількості проблем суспільства. Люди з особливими потребами вимагають визнання своїх прав, інтересів, потреб, надання допомоги під час навчання і вибору професійної діяльності.

Толерантність є необхідною умовою спілкування; оскільки від рівня сформованості толерантності кожного з нас залежить культурний і моральний розвиток суспільства. Тільки вихована, стримана, доброзичлива, духовно-збагачена особистість може бути толерантною людиною. Людиною, яка завдяки толерантному спілкуванню, поважливому ставленню прагне зробити свій вклад в покращення життя оточуючих; бере активну участь в організації заходів, що спрямовані на інноваційні зміни, не боїться наполегливої праці для розбудови достойного майбутнього.

Розвиток толерантності передбачає не тільки повагу до інших і визнання рівності прав, але й відмову від примусового та гнітючого домінування інших, вербального і фізичного насильства, шантажу або цькування психологічного характеру тощо.

Для визначення результативності експериментального дослідження, після проведення тренінгової програми було проведено повторне дослідження рівня толерантності студентів, які пройшли тренінги. Дані засвідчили, що проведена інформаційно-просвітницька і тренінгова робота з респондентами дала позитивний результат і негативні установки у студентів зменшились, або зовсім зникли. Відбулося зниження рівня нетерпимості як загального, так і до осіб з обмеженими можливостями. Отже, така методика може ефективно використовуватись і в інших групах, оскільки загальне позитивне відхилення складає 13,5 %. Таким чином, спеціально-розроблена тренінгова програма, яка складалася із сукупності програм тренінгів по формуванню і розвитку толерантності, є дієвим інструментом у подоланні нетерпимості, а відтак, підвищенню рівня толерантності студентів.

АНОТАЦІЇ

Абрамова Г.А. Развитие толерантного отношения к молодежи с особенными потребностями. – Рукопись.

Магістерська робота на здобуття академічного ступеня магістра за спеціальністю – 231 «соціальна робота» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

Магістерська робота присвячена дослідженню розвитку толерантного ставлення до молоді з особливими потребами. У роботі проаналізовано основні поняття, охарактеризовані сутність і зміст соціальної ізоляції людей з інвалідністю; розкрито причини та особливості соціальної ізоляції; розглянуто явища соціальної інтеграції і соціальної інклюзії як базові підходи інтеграції до толерантного суспільства.

Особлива увага приділена дослідженню рівня толерантного ставлення до молоді з особливими потребами студентів спеціальності «Соціальна робота» Чорноморського національного університету імені Петра Могили. На основі результатів дослідження були проведені заняття по спеціально-розробленій програмі тренінгів.

Ключові слова: молоді з особливими потребами, соціальна ізоляція, соціальна інтеграція, соціальна інклюзія, толерантне ставлення, розвиток, програма тренінгу.

Абрамова Г.А. Развитие толерантного отношения к молодежи с особенными потребностями. – Рукопись.

Магистерская работа на присвоение академической степени магистра по специальности – 231 «социальная работа». – Черноморский национальный университет имени Петра Могили, Николаев, 2019.

Магистерская работа посвящена развитию толерантного отношения к молодежи с особенными потребностями. В работе проанализированы основные понятия, охарактеризованы сущность и содержание социальной изоляции

людей с инвалидностью; раскрыты причины и особенности социальной изоляции; рассмотрены явления социальной интеграции и социальной инклюзии как базовые подходы интеграции к толерантному обществу.

Особое внимание уделено исследованию уровня толерантного отношения к молодежи с особыми потребностями студентов специальности «Социальная работа» Черноморского национального университета имени Петра Могилы. На основе результатов исследования были проведены занятия по специально-созданной программе тренингов.

Ключевые слова: молодежь с особыми потребностями, социальная изоляция, социальная интеграция, социальная инклюзия, толерантное отношение, развитие, программа тренинга.

Abramova G. A. Development of tolerant attitude towards youth with special needs. – The manuscript.

Master's work on obtaining an academic master's degree in the specialty 231 "Social Work" - Petro Mohyla Black Sea National University, Nikolaev, 2019.

The master's work is devoted to the study of the development of a tolerant attitude towards young people with special needs. The paper analyzes the basic concepts, characterizes the essence and content of social isolation of people with disabilities; the reasons and features of social isolation are revealed; the phenomena of social integration and social inclusion as the basic approaches to integration into a tolerant society are considered.

Particular attention is paid to the study of the level of tolerance towards young students with special needs of the specialty "Social Work" of the Petro Mohyla Black Sea National University. Based on the results of the study, classes were conducted on a specially designed training program.

Key words: youth with special needs, social isolation, social integration, social inclusion, tolerance, development, training program.